

STJEPAN IVANKOVIĆ

PISANA OSTAVŠTINA MARKA ZOVKE

Marko Zovko rođen je 5. veljače 1894. u selu Lise, općina Lištica. Četiri razreda osnovne škole završio je u rodnom selu Lise, a šest razreda gimnazije u Lištici. O tom razdoblju Zovko kaže: »Ne mogu da ne spomenem 1912. godinu i balkanski rat. U to sam vrijeme bio osamnaestogodišnjak, đak franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu. Svi naši profesori i nastavnici, franjevci, izuzev turkofila fra Šime Ančića, bili su oduševljeni uspjesima što su ih u ratu protiv Turske postigli Bugari, Srbi i Crnogorci. Skupljali smo dobrovoljne priloge za Srpski crveni krst. Moje jugoslavenstvo je brzo preraslo u panslavizam, koji je ugasila tek velika socijalistička oktobarska revolucija.«¹

Po svršetku šestog razreda, 1913. godine, prešao je u tuzlansku Gimnaziju, gdje je ostao do sarajevskog atentata, kada nastavlja svoje gimnazijsko školovanje u Sarajevu. »Tamo se moj Panslavizam još više rasplamsao, jer sam se družio isključivo sa naprednijim omladincima. Neki od tih mojih prijatelja osuđeni su zbog sudjelovanja u vidovdanskom atentatu.«²

U takvom raspoloženju Zovko je dočekaо školski raspust 1915. godine, koji je provodio kod roditelja u Lisama. Svoje raspoloženje iskazivao je izjašnjavanjem protiv Austro-Ugarske, što ga je iste godine dovelo pred Vojni sud u Mostaru, koji ga je osudio na mjesec dana zatvora »radi pokušaja bune«. Tom prilikom isključen je iz svih srednjih škola na području Austro-Ugarske.

U jesen 1915. godine pozvan je u vojsku i upućen na talijanski front, gdje je ostao do ljeta 1918, kada mu je dozvoljeno da može polagati maturu, ali izvan Bosne i Hercegovine. U jesen iste godine maturirao je u Gimnaziji u Karlovcu.

Slom Austro-Ugarske dočekaо je kod kuće u Hercegovini. Svoje raspoloženje prema propasti crno-žute monarhije iskazao je

ovim riječima: »Bio sam veseo što gledam pogreb mrske Austro-Ugarske Monarhije, ali se nisam oduševljavao ni novoosnovanom Jugoslavijom, jer sam instinktivno osjećao da ova nova kraljevina, u čije sam podanstvo i ja došao, neće biti mnogo bolja od bivše carevine.«³ Očito ga osjećaji nisu prevarili.

Njegovo opredjeljenje za revolucionarnu borbu datira iz gimnazijskih dana. »U višim razredima gimnazije počeo sam se pomalo baviti čitanjem socijalističkih knjiga. Velika socijalistička oktobarska revolucija zatekla me je na jednom alpskom vrhu preko 2.000 metara visokom. Radiogram 'SVIMA', otkucan sa Kronštatske tvrđave, definitivno je prelom sa maglovitim panslavizmom i geografskom jugoslavenskom nacijom. Ni u početku samog rata nisam ni najmanje vjerovao u austrijsku pobjedu, ali poslije oktobarske revolucije gledao sam na 'slavensku misiju' Rusije drugim očima.«⁴

Odmah po svršetku prvog svjetskog rata dolazi u Zagreb, gdje se u prosincu 1918. upisuje na Pravni fakultet. Od tada čitav svoj život posvećuje jugoslavenskom revolucionarnom radničkom pokretu.

Početkom 1919. godine na Zagrebačkom sveučilištu osnovan je Klub studenata socijalista, čiji je član bio i Zovko. Nešto kasnije studenti komunisti osnovali su Klub studenata komunista, u kojemu je Marko Zovko vršio dužnost sekretara.

U Zagrebu je 11. listopada 1919. osnovan Savez komunističke omladine Jugoslavije — SKOJ. U grupi naprednih omladinaca i studenata koji su osnovali SKOJ isticao se znatan broj studenata iz Hercegovine: Ante Tuna Ramljak, Marko Zovko, Milan Krešić i drugi.

Zovko je vrlo aktivan u mladoj organizaciji SKOJ-a, u toku 1919. i 1920. godine bio je pokrajinski sekretar SKOJ-a za Hrvatsku. U siječnju 1920. primljen je u članstvo KPJ.

Sudionik je Prvog kongresa SKOJ-a, koji je u lipnju 1920. održan u Beogradu.

U vrijeme predizborne agitacije za prve parlamentarne izbore u Kraljevini SHS, u jesen 1920, proveo je, s Antom Tunom Ramljakom, po odluci CK KPJ, petnaest dana u Hercegovini agitirajući za komunističku listu, čiji je nosilac bio Gojko Vuković. O tome Zovko u svojim »Zapamćenjima« piše: »Centralni odbor KPJ dao je direktive da se sve omladince komuniste iz gradova uputi u njihove rodne krajeve u agitaciju. Tako smo Tune Ramljak i ja prvih dana mjeseca novembra pošli na put u Hercegovinu.

Zaustavili smo se u Mostaru da se dogovorimo s drugovima. U Radničkom domu našli smo Gojka Vukovića, Ivana Krndelja i omladinca Mladena Čonića, kojega sam upoznao na Prvom kongresu SKOJ-a u Beogradu. Radilo se o tome kako da podijelimo teren zapadne Hercegovine između Krndelja, Ramljaka i mene. Iako je Krndelj bio na kandidatskoj listi u tuzlanskom okrugu, pa je

morao i tamo ići, a osim toga je preuzeo zadatak da će obići i konjički kotar, ipak je preuzeo i kotar Ljubuški. Tuna je trebao da obide Posušje i okolicu, a ja gravitaciona sela k Lištici.

Pošli smo pješke iz Mostara, kao i pred dvije godine, kad smo pjevali opijelo pokojnoj Austriji. Imali smo sobom i izborni proglas Komunističke partije Jugoslavije. Putem smo se zaustavljali, razgovarali sa narodom, čitali im pojedine pasuse iz proglasa i tako počeli agitirati.«⁵

Da je Zovkina predizborna agitacija padala na plodno tlo, pokazuje izvještaj komesara Željezničke policije iz Mostara, Nikole Šeata, ministru unutrašnjih dela u Beogradu, 27. srpnja 1921. godine: »Kad je ovaj (misli na svog povjerenika Stjepana Grubišića) stigao u Široki Breg, 20 km od Mostara, morao je da siđe sa kola i da sačeka druga poštanska kola za Posušje, i skrene u jednu kafanu. Tu se upoznao sa nekoliko seljaka i videvši da su komunisti stupi sa njima u razgovor.

Nakon svršencg razgovora iziđe iz kafane, gde ga zaustavi komandir Žandarmerijske stanice i zatraži legitimaciju, a pošto Grubišić ove nije imao ovaj ga je uhapsio i pritvorio. O ovom podupiranju komunista od strane žandarmerijskih organa izvestio sam istog dana komandanta Žandarmerijskog bataljona u Mostaru.«⁶

Poslije Obznane Marko Zovko radi na izdavanju ilegalnog glasila KPJ »Komunist« koji je 1921. izlazio u Zagrebu. Njegova revolucionarna djelatnost nije ostala nezapažena policiji, pa ga je u svibnju 1921. protjerala zagrebačka policija na pet godina u rodnu Hercegovinu.

Policija ga nije pustila na miru ni u rodnom kraju. Poslije atentata Alije Alijagića na ministra Draškovića u Delnicama bio je uhapšen i Zovko u srpnju 1921. godine, o čemu svjedoči pismo Žandarmerijske stanice iz Lištice, upućeno 27. srpnja Kotarskom uredu Duvno, u kojemu, između ostalog, piše: »Prema naređenju Policijske Direkcije u Sarajevu br. 1195 prez od 25. o.mj, uputio sam se u svrhu osobne i kućne premetačine sveučilištarca Marka Zovke iz Oklaja, Široki Brijeg. Premetačinu nijesam izvršio, jer se Marko Zovko nalazi na ljetnoj ispaši Svinjača, tamošnji kotar. Molim da se kod istoga odmah pretres tijela, stvari i stana provede i rezultat odmah javi Gradskom kotarskom uredu Mostar.

Marko Zovko bavi se komunističkom propagandom te je ovo uzrok pretresu. Bojati se je, da bi Marko Zovko mogao biti potajno obaviješten o stvari te bi osujetio uspjeh pretresa, stoga je stvar vrlo hitna i preporučuje se, da se pretres najhitnije sprovede.«⁷

U »Zapamćenjima« je Zovko pisao o svom hapšenju na Svinjači: »Kad sam se pojavio pred žandarima, jedan cd njih izvadi iz torbe nekakav telegram te mi reče:

— Gospodin sreski načelnik iz Mostara moli našeg gospodina sreskog načelnika iz Županjca (sada Duvno) da vas se doprati u

Mostar. Naš gospodin sreski načelnik nam je naredio da izvršimo kućnu premetačinu i da vas sprovedemo u Županjac. Dok mi izvršimo premetačinu, pojedite nešto i spremite se za put. Ako nam obećate da nećete bježati, nećemo vas vezati, iako smo dobili nalog od gospodina sreskog da vas vodimo vezanog.

— Pa zašto bih bježao. Nisam ništa protuzakonito učinio.«⁸

Zovku su duvanjski žandari predali žandarima u Studenim Vrelima, a ovi posuškim, posuški lištičkim, a lištički, konačno, mostarskim. Tako se Marko Zovko ponovo našao u mostarskom zatvoru, gdje je proveo dva mjeseca.

Poslije puštanja iz mostarskog zatvora u jesen 1921. godine, na njegovu molbu, postavljen je za carinika na austrijskoj granici, ali je u srpnju 1922. otpušten iz službe, jer su saznali da se bavi »komunističkom djelatnošću«. Do kraja iste godine radio je u Grazu, u Austriji.

Početakom 1923. godine ilegalno se vratio u Zagreb, gdje se odmah uključio u predizborne aktivnosti Nezavisne radničke partije Jugoslavije za skupštinske izbore. Nezavisna radnička partija Jugoslavije bila je legalni oblik djelovanja ilegalne Komunističke partije Jugoslavije.

U proljeće iste godine uspio je legalizirati svoj boravak u Zagrebu, što mu je omogućilo da se zaposli u poduzeću carinskog posrednika Ive Rončevića, gdje je radio 12 godina. U tom razdoblju intenzivno radi u naprednom sindikalnom pokretu. Sudjelovao je u svim partijskim zadacima. Njegov stan bio je stalno sastajalište komunista. U tom periodu bio je zadužen za veze Partije s inozemstvom. Koristio je svoje veze na austrijskoj granici iz vremena kada je tamo radio kao carinik. Tom je vezom 1924. godine prebacio Mošu Pijadu u Austriju.

Uvođenjem šestojanuarske diktature 1929. počeo je strahovit progon komunista. Policija je mnoge komuniste na svirep način ubila, među njima Đuru Đakovića i Nikolu Hećimovića, koji je bio rukovodilac Crvene pomoći. Po ovlaštenju Centralnog komiteta KPJ iz Beča Zovko je preuzeo zadatke Nikole Hećimovića u Crvenoj pomoći i njome rukovodio do kraja 1931. godine.

Krajem 1933. godine uhapšen je Marijan Stilinović, koji je rukovodio Centralnom tehnikom KPJ u Zagrebu. Prema odluci Centralnog komiteta KPJ, koji se tada nalazio u Beču, Zovko je početkom 1934. postavljen za rukovodioca Centralne partijske tehnike u zemlji. Taj partijski zadatak obavljao je do jeseni 1935. godine. O svom radu u Centralnoj tehnici Zovko kaže: »Poslije hapšenja druga Marijana Stilinovića preuzeo sam početkom 1934. godine vođenje Centralne tehnike. Tu sam dužnost vršio sve do septembra 1935. godine. Od starog aparata nisam nikoga preuzeo, nego sam postepeno izgrađivao novi aparat. Primao sam materijal iz Beča preko kurira koje sam ja slao ili koje su oni slali i dijelio ga i otpremao pokrajinskim tehnikama. Primao sam drugove iz

cijele zemlje koji su trebali ići u inostranstvo i otpremao ih dalje. Brinuo sam se za stanove članova i instruktora CK koji su dolazili iz inostranstva u zemlju. Bio sam u stalnom kontaktu sa 'Zembiljom' (Zemaljski biro Partije) koji je imao sjedište u Zagrebu. Sudjelovao sam kod organizacije Zemaljske konferencije o seljačkom pitanju u ljeto 1935. u Ljubljani, kao i Konferenciju kod druga Jurice Draušnika. U moju je dužnost spadala i opskrba ilegalaca sa krivim legitimacijama i pasošima. U početku ljeta 1935. pozvao me je CK da odmah dođem u Beč sam ili sa mojom drugaricom radi preuzimanja dužnosti sekretara Centralne tehnike kod CK. Drugovi iz Zemaljskog biroa odgovorili su CK da je nemoguće da odmah idem, jer se ne može tako brzo naći zamjena ovdje. Stoga je mjesto mene poslana drugarica Marija Habulin koja je radila u mom aparatu.⁹

U jesen 1935. godine došlo je do velike provale komunista u zemlju i hapšenja mnogih komunista u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i drugim gradovima. Zovko je uhapšen 4. prosinca 1935. kod Jesenica prilikom pokušaja bijega u Austriju. U lipnju 1936. Sud za zaštitu države u Beogradu osudio je Marka Zovku na dvije godine robije i dvije godine gubitka građanskih prava. Zatvor je izdržao u robijašnicama u Sremskoj Mitrovici i Nišu.

Potkraj 1939. godine ponovo je uhapšen u Zagrebu. Tom prilikom sudjelovao je u 9-dnevnom štrajku glađu koji su organizirali zatvoreni komunisti, poslije čega su pušteni iz zatvora.

Zovku dugo policija nije pustila na miru. Ponovo je uhapšen 31. ožujka 1941, ali je nakon desetak dana pušten iz ustaškog zatvora, s obavezom da se svaki dan javlja u ustaško redarstvo.

Dan poslije poznate kerestinačke tragedije,¹⁰ 15. srpnja 1941, ponovo je uhapšen i nakon nekoliko dana, sa 16 drugova i drugarica, odveden u ustaški logor u Gospić.

U logoru u Gospiću proveo je mjesec dana, a zatim je prebačen u logor Jastrebarsko, pa u logor »Danica« u Koprivnici, odakle su ga ustaše 26. siječnja 1942. prebacile u najzloglasniji ustaški logor Jasenovac. U jasenovačkom logoru Marko Zovko je proveo do 4. ožujka iste godine, kada je pušten.

U svojoj biografiji Zovko piše o zatočeništvu u Jasenovcu: »Iz Koprivnice sam prebačen u Jasenovac krajem siječnja 1942. godine. Smješten sam u 'katoličko-muslimansku' baraku. Ja sam radio sa mojom barakom na raznim radovima. Sa zdravljem nisam bio najbolje ni kod dolaska u Jasenovac, te uslijed teškog fizičkog rada i vrlo slabe hrane bez kruha, počeo sam naglo propadati, ali ipak nisam htio tražiti da idem u 'Bolesničku baraku' jer se je u toj baraci samo umiralo. Svaki je dan osvanulo po 10—20 mrtvih, koji su preko noći umrli uslijed iznemoglosti od gladi i rada. Sa vanjskim svijetom nismo imali nikakve veze. Nakon mjesec dana izgledao sam kao sjena i bio sam uvjeren da su mi dani odbrojani.«¹¹

O puštanju iz jasenovačkog logora Zovko kaže: »4. ožujka pozvali su me u upravu logora sa stvarima. Iste sam večeri otpraćen u Zagreb na ustaško redarstvo. Sutradan sam dobio otpusnicu bez da mi je što drugo rečeno. Kad sam došao kući, saznao sam kako sam pušten. Moja drugarica, koja se je sklonila u sanatorij, jer je trebala biti uhapšena sa mnom zajedno, napravila je molbu da me se pusti iz logora. Molbu su preporučili sa pismenim izjavama: Vlatko Smoljan, Drago Jelić, Ivan Pejić, Mišo Removčec, Marko Špalj, dr Mikulčić i još neki. Na osnovu ovih izjava donešena je odluka da me se pusti iz logora... Ni kod hapšenja niti kasnije nisam bio nikad preslušavan na ustaškom redarstvu ili u logoru.«¹²

Iz Jasenovca je Zovko izašao osjetno narušenog zdravlja, zato je njegovo liječenje trajalo sve do kraja ljeta 1944. godine. Liječio se u sanatoriju »Zelengaj« i kod kuće. Za čitavo vrijeme liječenja bio je u stalnom kontaktu sa partijskom organizacijom.

Početkom rujna 1944. Zovko je otišao u moslavačke partizane. Do kraja rata obavljao je razne dužnosti u Kotarskom narodno-oslobodilačkom odboru Kutina, najduže je bio pročelnik Financijskog odjela.

Krajem srpnja vratio se u oslobođeni Zagreb.

Jesen 1945. proveo je sa drom Antom Tunom Ramljakom u predizbornoj agitaciji po selima zapadne Hercegovine, gdje su agitali i prije 25 godina za komunističku listu na čelu sa Gojkom Vukovićem. Sada se na izbornoj listi našao i dr Ante Tuna Ramljak koji je bio izabran sa velikom većinom glasova za narodnog poslanika.

Od kraja 1945. do umirovljenja, 1954. godine, proveo je na raznim odgovornim dužnostima u zagrebačkoj privredi i društveno-političkim organizacijama.

Marko Zovko umro je 20. ožujka 1980. u Rijeci u 86. godini života. Sahranjen je na zagrebačkom groblju Mirogoj.

Pismenu ostavštinu Marka Zovke preuzeo je Arhiv Hercegovine 1982. godine. Ostavština je poklon Markove kćeri Ruške Cuculić-Zovko iz Zagreba. Preuzeta dokumentacija smještena je u pet arhivskih kutija i vodi se pod nazivom Ostavština Marka Zovke — OMZ/K 1 do 5.

Ostavština se najvećim dijelom sastoji od Zovkinih rukopisa, čiji se sadržaj odnosi na razne događaje i ličnosti iz bogate povijesti jugoslavenskog naprednog radničkog pokreta, NOR-a i socijalističke revolucije.

Zovko je mnogo pisao od najranijih dana SKOJ-a i Partije pa do prvih poslijeratnih izbora u Hercegovini. Ostavština je podijeljena po grupama, odnosno vrstama dokumenata i rukopisa.

Prva grupa sastoji se od biografskih dokumenata Marka Zovke. Tu su uvršteni razni biografski dokumenti, od prijepisa krsnog lista do raznih pozivnica, iz kojih se može doći do dragocjenih

podataka o Zovkinu revolucionarnom putu. Među dokumentima vrlo je važna Zovkina biografija koju je sam pisao, zatim prijepis policijskog kartona, razne članske knjižice, originalna otpusnica iz ustaškog logora Jasenovac ožujka 1942. Osim toga, tu su i izjave o revolucionarnom i partijskom radu Marka i Merike Zovko, te isječci iz novina itd.

Druga grupa dokumenata sastoji se od rukopisnih radova.

Marko Zovko je ostavio mnogo radova o raznim događajima i ličnostima iz jugoslavenskog revolucionarnog radničkog pokreta i iz NOB-a i socijalističke revolucije. Zovko je jedan od osnivača SKOJ-a; mnogo je pisao o SKOJ-u, posebno o njegovim prvim godinama poslije osnivanja. Nabrojiti ćemo neke Zovkine rukopise o revolucionarnoj djelatnosti SKOJ-a: Osnivanje SKOJ-a, Kako je rođen SKOJ, Stav SKOJ-a prema općinskim izborima 1920. godine, zatim Osnivanje Kluba komunista Sveučilišta u Zagrebu i dr.

Za proučavanje revolucionarnog pokreta u Hercegovini prvih godina poslije prvog svjetskog rata vrlo je značajan Zovkin rad Odras velike oktobarske revolucije u Hercegovini. U tekstu se iscrpno govori o revolucionarnim gibanjima u zapadnom dijelu Hercegovine od 1919. do 1921. godine, te Hercegovcima, sudionicima u oktobarskoj revoluciji.

Jedan od najznačajnijih rukopisa Marka Zovke su njegovi memoarski zapisi pod naslovom »Zapamćenja«.

»Zapamćenja« imaju 215 stranica kucanog teksta, u kojemu Zovko iznosi svoja sjećanja i kritičke osvrtne o mnogim događajima u kojima je sudjelovao i ličnostima s kojima je surađivao u dugom i bogatom revolucionarnom životu od 1912. do naših prvih poslijeratnih izbora, u studenom 1945. U svemu što je pisao u »Zapamćenjima« i sam je bio sudionik i zato tekst ima snagu argumenta i svjedočanstva iz prve ruke. Tu nalazimo veliki broj činjenica i pojedinosti o ličnostima i događajima iz revolucionarnog pokreta i NOR-a, o kojima nismo dovoljno znali.

»Zapamćenja« su pisana po poglavljima. U prvom Zovko obrađuje razdoblje od 1912. do 1918. godine. Sam naslov »Školovanje — prvi svjetski rat — propast Austro-Ugarske« jasno nam kaže što je u tom poglavlju obrađeno.

Drugo poglavlje pod naslovom »U Zagrebu od 1918. do 1920. godine« podijeljeno je na dva perioda: do Obznane i poslije Obznane do kraja 1920. godine.

U jednom od najznačajnijih poglavlja u »Zapamćenjima« Zovko obrađuje rad Centralne partijske tehnike u Zagrebu dok je njome rukovodio.

Period NOR-a i socijalističke revolucije opisan je u poglavljima: »Ustaški logori«, »Poslije 'odmora' u ustaškim logorima« i »Na oslobođenom teritoriju«.

U poglavlju »Izbori za Konstituantu« opisuje predizbornu agitaciju koju su on i dr Ante Tuna Ramljak vodili po zapadnoj Hercegovini u studenom 1945. godine. Nije to samo tekst koji opisuje predizborne aktivnosti već je to analiza o političkom, ekonomskom, kulturnom i uopće društvenom stanju u tom dijelu Hercegovine prvih poratnih dana.

Marko Zovko je najviše pisao o revolucionarnoj djelatnosti svojih drugova i suboraca, a takvih je bilo mnogo. Zato u njegovoj ostavštini ima najviše rukopisnih radova o ličnostima iz naše revolucionarne historije. Držao je da je njegova dužnost i obaveza da pravilno valorizira revolucionarnu djelatnost mrtvih drugova i suboraca.

Od pojedinaca Zovko je najviše napisao o velikanu jugoslavenskog radničkog pokreta Ivanu Krndelju. Bili su prijatelji od rane mladosti. Robijali su u mostarskoj Čelovini 1921. godine. Opisao je sve do 1941. godine, do Krndeljeva zatočenja u Kerestinec i tragičnog kraja, 17. srpnja 1941, u Maksimirskoj šumi u Zagrebu.

Zovko je, pored rukopisnih radova, ostavio mnogo dokumenata, filmova, slika, referata i pisama o revolucionarnom djelu i liku Ivana Krndelja. Osim o Krndelju, Zovko je ostavio obimnu i značajnu dokumentaciju o revolucionarnoj djelatnosti niza revolucionara: braće Bedek, Alfreda Bergmana, Budislava Borjana, Dušana Dule Grkovića, Ivana Grižetića, Kamila Horvatina (rukopis je objavljen kao posebna knjiga), Ladislava Kordića, Blagoja Parovića, Moše Pijade, Franje Zmazeka i drugih.

Među tekstovima ističu se svojom važnošću o ustaškom logoru Kerestinec i o Partijskoj tehnci.

Također su sačuvani radovi, objavljeni u raznim novinama i listovima, te razne bilježnice, rokovnici i blokovi.

Po velikom broju sačuvanih pisama zaključujemo da je Zovko vodio živu korespondenciju sa mnogim ličnostima i institucijama.

Pisana ostavština Marka Zovke je značajna za proučavanje historije revolucionarnog radničkog pokreta, NOR-a i socijalističke revolucije. Zovko je mnogo napisao u podmaklim godinama, ozbiljno narušenog zdravlja. Bio je skroman, uporan i istrajan. Iz njegovih tekstova izbija ljudska čestitost i poštenje koji nas, naprosto, ne mogu ostaviti ravnodušnim.

Bilješke

- ¹ Arhiv Hercegovine Mostar, Ostavština Marka Zovke, OMZ/K 1—28.
- ² Ibidem.
- ³ Ostavština Marka Zovke, OMZ/K 1—2(1).
- ⁴ Ostavština Marka Zovke, OMZ/K 1—28.
- ⁵ Ibidem.
- ⁶ Arhiv Hercegovine Mostar, Pokrajinska uprava za BiH (1919—1924), PU/K 4—17. Original u Arhivu BiH Sarajevo.
- ⁷ PU/K 3—126.
- ⁸ Arhiv Hercegovine Mostar, Ostavština Marka Zovke, OMZ/K 1—28.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ Kerestinec je selo kraj Samobora. U srednjovjekovnom dvorcu u Kerestincu, od svibnja do srpnja 1941, postojao je ustaški logor u kojem je bilo zatočeno preko stotinu komunista, među kojima Ivan Krndelj, Dušan Dule Grković, Alfred Bergman i Dušan Samardžić iz Hercegovine. Osmog srpnja 1941. ustaše su iz kerestinačkog logora strijeljale grupu komunista, među kojima su bili: Ognjen Prica, Otokar Keršovani, Božidar Adžija, Alfred Bergman i drugi. Razlog njihovom strijeljanju ustaše su našle u ubistvu jednog ustaškog agenta 4. srpnja 1941. u Zagrebu. Preostali zatočeni komunisti izvršili su bijeg iz Kerestince u noći 13/14. srpnja 1941. Iako su komunisti pružili herojski otpor ustaškoj policiji i vojsci, bili su u bijegu savladani. U neravnopravnoj borbi poginulo je 27, među kojima je bio i Dušan Samardžić, a uhvaćena su 44 zatočenika. Sve uhvaćene su strijeljali 17. srpnja u Maksimirskoj šumi u Zagrebu. Među njima su bili Ivan Krndelj i Dušan Dule Grković. Ustaškoj potjeri uspjela su pobjeći trinaestorica, od kojih je devet poginulo u NOB-u.
- ¹¹ Ostavština Marka Zovke, OMZ/K 1—2(2).
- ¹² Ibidem.

OMZ/K1-4(1)

Verladung der Festungskanonen in Lissa

K 338/15

Verfasser Marko Zovko

Verladung

in Marko Zovko'ss Jura in Lissa

in obenstehender Einvernahme 1
am 4. Oktobr. 1915 10 U. vor mittags in der
Kammer des gefertigten Landwehr I. H. H. Zimmer Nr. 21.

Mostar, am 2. Oktobr. 1915.

D. Richter Wolf
Geh.

Die Verladung ist ein Verbrechen mit Todesstrafe.

C. i. k. tvrđavni sud u Mostaru poziva Marka Zovku na saslušanje.
Zovko je osuđen na mjesec dana »strogog tvrđavskog zatvora
zbog pokušaja dizanja javne bune«.

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA
ZA GRAD ZAGREB I VELIKU ŽUPU PRIGOSIJE U JAGROBU

Broj: Zj.4/6-III /942

Zagreb dne 6. studija 1942.

Predmet: Lica u izvješću.

Načeln. Sl. Uv. u vezi sa izvješćem o radu
na dan 31. prosinca 1942.

U. S. P. S.

Izvršeno o kolegijalno zapovjedništva U.S.P.S. broj 550/II od 12. i 13. i 14. i 15. godine a u gornjem predmetu dostavlja se izvješće o radu i radovima i obavješćuje se na dan 5. studija ove godine:

- 1/ ~~Ustavni zakon, broj 6. III 1931 u Arhivu U.S.P.S. - namijenjen strogo tajnovan po nalogu za radu - kao izvanredni organici.~~
- 2/ ~~Ustavni zakon, broj 6. III 1931 u Arhivu U.S.P.S. - namijenjen strogo tajnovan po nalogu za radu - kao izvanredni organici.~~
- 3/ ~~Ustavni zakon, broj 6. III 1931 u Arhivu U.S.P.S. - namijenjen strogo tajnovan po nalogu za radu - kao izvanredni organici.~~
- 4/ ~~Način doprinosne isplate puštaju se u radu za godine iz izvješća Ustavnog Redarstva na svaku; osti: Ustavni zakon, broj 6. III 1931 u Arhivu U.S.P.S. - namijenjen strogo tajnovan po nalogu za radu - kao izvanredni organici.~~
- 5/ ~~Lica koja su u toku doprinosne isplate puštaju se u radu iz izvješća Ustavnog Redarstva na svaku; osti: Ustavni zakon, broj 6. III 1931 u Arhivu U.S.P.S. - namijenjen strogo tajnovan po nalogu za radu - kao izvanredni organici.~~

Uz ovakvo izvješće u predmetu radnja nije bila.

Na lica spremni

Upravitelj:

Jožo Bukavina v.r.

Broj predmet: i datu kao gore.

USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI-URED I
na ruku dr. Benak

Prednje se dostavlja molba za snanje a u vezi gornjeg naloga.
Na dan spremni!

Erstman *2*
1

Upravitelj
Jožo Bukavina

Ravnateljstvo ustaškog redarstva za grad Zagreb izvještava Zapovjedništvo ustaške nadzorne službe (UNS-a) u Zagrebu o puštanju Marka Zovke iz logora Jasenovac.

